

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для проведення практичних занять
з курсу

«ЕКОНОМІКА ПРАЦІ
І СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ»

*(для студентів заочної форми навчання
напрямів підготовки 6.030504 «Економіка підприємства»
та 6.030509 «Облік і аудит»)*

Харків – ХНАМГ – 2012

Методичні вказівки для проведення практичних занять з курсу «Економіка праці і соціально-трудова відносини» (для студентів заочної форми навчання напрямів підготовки 6.030504 «Економіка підприємства» та 6.030509 «Облік і аудит») / Харк. нац. акад. міськ. госп-ва; уклад.: О. Є. Соловйова, О. В. Соловйов. – Х. : ХНАМГ, 2012. – 15 с.

Укладачі: О. Є. Соловйова
О. В. Соловйов

Рецензент: д.е.н., проф. А. Є. Ачкасов

Рекомендовано кафедрою економіки підприємств міського господарства,
протокол № 1 від 30 серпня 2011 р.

Зміст

1. Передмова щодо виконання практичних завдань.....	4
1.1 Практичне заняття 1.....	4
1.2 Практичне заняття 2.....	7
1.3 Практичне заняття 3.....	9
1.4 Практичне заняття 4.....	11
Список джерел.....	14

1. ПЕРЕДМОВА

ЩОДО ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ

Мета практичних занять: формування практичних навичок щодо регулювання норм праці та соціально-трудова відносин робітників підприємства.

У процесі виконання практичних завдань студенти повинні вміти:

- проводити класифікацію елементів робочого часу і часу використання машин з метою нормування праці;
- обчислювати заробітну плату робітників за різноманітними формами та системами оплати праці; застосовувати та вдосконалювати форми і системи оплати праці на підприємстві;
- розробляти технічно обґрунтовані норми затрат праці та часу використання машин;
- вимірювати продуктивність праці на робочому місці, структурних підрозділах та підприємству в цілому;
- розподіляти загальнобригадну заробітну плату серед її членів.

Для проведення практичних занять пропонується користуватися підручниками, навчальними посібниками і довідниками, наведеними у списку літератури.

При вивченні дисципліни «Економіка праці і соціально-трудова відносини» навчальним планом передбачено 8 ак. годин/ 0,224 кредитів ECTS, які розподілені на чотири заняття за чотирма темами:

- основні поняття і методи технічного нормування, аналіз якості норм праці;
- форми й системи оплати праці;
- продуктивність праці;
- розподіл загальнобригадного заробітку серед її членів.

1.1 Практичне заняття 1

(2 години)

Тема: Основні поняття і методи технічного нормування, аналіз якості норм праці

У результаті вивчення теми студент повинен знати: суть, цілі, завдання технічного нормування праці (норма часу, норма витрат праці, норма часу використання машин, норма виробітку, норма продуктивності машин) і їх взаємозв'язок; методи нормування праці, основні ознаки класифікації робочого часу виконавця і часу використання машин і обладнання.

№	Навчальні питання	Час, хвилин	Метод проведення
1	Вступне слово викладача, перевірка готовності студентів до проведення заняття	5	Доведення
2	Обговорення питання: Сутність та значення регулювання робочого часу й міри праці	10	Дискусія
3	Обговорення питання: Основні види норм праці та їх взаємозв'язок	5	Дискусія
4	Обговорення питання: Призначення аналізу норм праці	5	Дискусія
5	Розв'язання практичних задач	60	Робота з вирішення задач
6	Підведення підсумку занять	5	Доведення

Питання для дискусії

1. Методи нормування праці.
2. Методи досліджень використання робочого часу.
3. Методика аналізу якості норм праці на робочому місці.

ЗАДАЧІ

Задача №1. Визначити норму часу на 1 м^3 цегляної кладки, якщо два муляри за зміну виконали 4.6 м^3 кладки.

Задача №2. Визначити норму виробітку ланки малярів з 2-ох осіб за зміну на кладці зовнішніх стін із цегли розміром $250 \times 120 \times 138$ мм, якщо норма часу на 1 м^3 цегляної кладки дорівнює 3.7 чол.-год.

Задача №3. Норма витрат праці на встановлення фундаментних блоків знижена на 8%. Визначити відносну зміну норми виробітку.

Задача №4. Норма виробітку на встановлення фундаментних блоків підвищилась на 8%. Визначити відносну зміну норми витрат праці.

Задача №5. Норма витрат праці на штукатурні роботи підвищена на 10%. Визначити:

- 1) відносну зміну норми виробітку;
 - 2) абсолютну зміну норми виробітку;
 - 3) нову норму виробітку.
- Діюча норма виробітку $20\text{ м}^2/\text{зміну}$.

Задача №6. Визначити середню норму виробітку для ланки мулярів із трьох осіб за зміну, якщо норма виробітку цієї ланки на кладці зовнішніх стін середньої складності зі звичайної цегли складає 6.2 м^3 , а норма виробітку на кладці стін простої конструкції становить 7 м^3 .

Задача №7. Визначити норму виробітку на встановлення арматури, якщо норма виробітку на заготівлю і встановлення збільшилась на 10%, а норма виробітку на заготівлю арматури підвищена на 8%. Норма виробітку на заготівлю і встановлення складає 0.5 т на одну особу за зміну, а на заготівлю – 0.8 т на одну особу.

Задача №8. Згідно з завданням ланка теслярів повинна скласти 100 м^2 опалубки, фактично було складено 120 м^2 . Визначити рівень виконання норми виробітку.

Задача №9. Визначити рівень виконання норм за зміну ланкою опалубщиків-бетонщиків з 5-ти робітників. Діючі норми витрат праці складають: на встановлення опалубки на 10 м^2 – 3.5 чол.-год., на укладання бетону на 1 м^3 – 1.5 чол.-год. За зміну ланка встановила опалубку 120 м^2 , уклала 20 м^3 бетону.

Задача №10. Визначити рівень виконання норм ланкою монтажників з 4-х чоловік за зміну. Діючі норми праці на один блок складають: на встановлення міжстінових блоків – 1.4 чол.-год., на встановлення перемичних блоків – 0.94 чол.-год. За зміну монтажники встановили 22 міжстінових і 11 перемичних блоків.

Запитання для перевірки

1. Дайте визначення поняття «нормування праці», розкрийте взаємозв'язок видів норм праці на відрядних роботах.
2. Розкрийте сутність методів нормування праці, наведіть основні етапи проектування виробничих норм праці.
3. Охарактеризуйте методи й способи нормативних досліджень робочого часу, його класифікацію й баланс.
4. Наведіть способи вимірювання норм праці на робочому місці, сферу їх використання. Охарактеризуйте екстенсивні та інтенсивні резерви праці.

1.2 Практичне заняття 2 (2 години)

Тема: Форми й системи оплати праці

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- роль тарифної системи в організації заробітної плати;
- елементи тарифної системи: тарифні ставки, тарифну сітку, тарифні коефіцієнти і тарифно-кваліфікаційний довідник;
- сутність, призначення і взаємозв'язок елементів тарифної системи;
- пряму відрядну, відрядно-преміальну і акордну системи оплати праці;
- акордно-преміальну систему оплати праці, сутність, цілі й умови її застосування;
- просту погодинну і погодинно-преміальну системи оплати праці.

№	Навчальні питання	Час, хвилин	Метод проведення
1	Вступне слово викладача, перевірка готовності студентів до проведення заняття	5	Доведення
2	Обговорення питання: Тарифна система та її елементи	5	Дискусія
3	Обговорення питання: Форми й системи оплати праці	15	Дискусія
4	Розв'язання практичних задач	60	Робота з вирішення задач
5	Підведення підсумку заняття	5	Доведення

Питання для дискусії

1. Призначення тарифної системи оплати праці.
2. Системи оплати праці: сутність, види, сфери використання.

ЗАДАЧІ

Задача №1. Визначити рівень виконання норм бригадою, якщо її відрядний заробіток складає 24700 грн. Склад бригади 10 чоловік, з яких 5 робітників IV розряду та 5 робітників III розряду. Всі члени бригади відпрацювали 22 робочих дні по 8 годин в день. Тарифні ставки III та IV розрядів складають відповідно 8.47 грн./чол.-год. та 9.77 грн./чол.-год.

Задача №2. Ланка мулярів виконує кладку стін будинків полегшеної конструкції з цегли простої складності під штукатурку. Норма часу і розцінка на 1 м² цієї кладки складають відповідно: 2.6 чол.-год., 8.90 грн. За місяць ланка виконала 44 м² кладки. Фонд робочого часу складав 22 робочих дні при 5-денному робочому тижні і відпрацюванні в середньому 8 год. в день. За умовами преміального положення робітник отримує заохочення за кожен відсоток перевиконання норм 1.5% відрядного заробітку.

Треба визначити:

- 1) заробіток ланки за прямою відрядною розцінкою;
- 2) розмір премії цієї ланки.

Задача №3. Визначити загальну суму заробітної плати бригади робітників-відрядників, якщо пряма відрядна плата бригади за акордним нарядом склала 58750 грн. Нормативна трудомісткість виконаних робіт становить 2875 чол.-год., фактично витрачено 2500 чол.-год. Премія встановлена у розмірі 0.75% за кожен відсоток економії нормативної трудомісткості.

Задача №4. Праця чергового слюсаря 4-го розряду дільниці оздоблювальних робіт з обслуговування штукатурних станцій та інших механізмів, що працюють на об'єктах дільниці, оплачується погодинно. У лютому він відпрацював 21 робочий день, тобто 168 годин. Місячна тарифна заробітна плата робітника 1-го розряду за галузевим тарифним погодженням склала 1800 грн. Середньомісячна норма тривалості робочого часу при 40-годинному робочому тижні – 168.9 годин, тарифний коефіцієнт робітника 4-го розряду – 1.35. Визначити заробіток робітника за місяць.

Запитання для перевірки

1. Дайте визначення понять «тарифна система», «форми й системи оплати праці».
2. Охарактеризуйте сутність систем оплати праці, відповідних їх форм та сфер використання.
3. Назвіть основні складові елементи тарифної системи та характерні особливості тарифних сіток.
4. Наведіть основні математичні формули нарахування заробітної плати за відповідними системами оплати праці.

1.3 Практичне заняття 3 (2 години)

ТЕМА: Продуктивність праці

У результаті вивчення теми студент повинен знати:

- поняття продуктивності праці та його показники;
- методи вимірювання продуктивності праці;
- фактори підвищення продуктивності праці.

№	Навчальні питання	Час, хвилин	Метод проведення
1	Вступне слово викладача, перевірка готовності студентів до проведення заняття	5	Доведення
2	Обговорення питання: Виробіток та трудомісткість продукції, їх взаємозв'язок	10	Дискусія
3	Обговорення питання: Методи вимірювання продуктивності праці	10	Дискусія
4	Розв'язання практичних задач	60	Робота з вирішення задач
5	Підведення підсумку занять	5	Доведення

Питання для дискусії

1. Дайте визначення поняттю «продуктивність праці».
2. Фактори й резерви підвищення продуктивності праці в економіці ринкового типу.
3. Управління продуктивністю праці.
4. Аналіз рівня продуктивності праці.

ЗАДАЧІ

Задача №1. На підприємстві встановлена річна виробнича програма обсягом 5000 машин при нормативній трудомісткості виготовлення однієї машини 700 нормо-годин. За планом організаційно-технічних заходів передбачається зниження трудомісткості виготовлення двох деталей, які використовують для виробництва машин:

по деталі №1, необхідність в якій на виробничу програму складає 25000 штук, трудомісткість її виготовлення з 1 травня знижується з 20 год. до 15 год.;

по деталі №2, необхідність в якій на виробничу програму складає 15000 штук, трудомісткість її виготовлення з 1 серпня знижується з 12 год. до 8 год.

Визначити зниження трудомісткості виробничої програми й зростання годинної продуктивності праці робітників-відрядників.

Задача №2. Визначити індекс продуктивності праці на швейній фабриці в умовно-натуральному вимірі за даними, наведеними в таблиці. Коефіцієнти переведення в умовні штуки визначити за плановою трудомісткістю, прийнявши за одиницю робочий одяг моделі P12.

Таблиця – Обсяг виробництва й витрати праці за видами продукції

Вид продукції	Обсяг виробництва, тис. шт.		Витрати праці, тис. чол.-год.	
	план	факт	план	факт
Робочий одяг мод. P12	150	112	750	600
Робочий одяг мод. P15H	220	220	1540	1500
Робочий одяг мод. P05Л	90	130	450	520

Задача №3. Визначити середню трудомісткість одиниці продукції за зміну. Відомо, що на виробництві протягом зміни було вироблено 24 одиниці продукції А, трудомісткість виготовлення становить 27.5 чол.-хв. на одиницю, і 112 одиниць продукції В із трудомісткістю 13 чол.-хв. на одиницю.

Задача №4. Визначити середньорічний темп приросту продуктивності праці на підприємстві за минулі 5 років, якщо відомо, що її підвищення за цей період складає 33%.

Задача №5. В цеху було виготовлено 520 тис. т. простого суперфосфату та 4,5 тис. т. кремнефтористого натрію. Загальна чисельність основних робочих – 98 чоловік, з яких на виробництві суперфосфату зайнято 64 чоловіка, а на виробництві кремнефтористого натрію – 34 чоловіка. Фонд відпрацьованого часу основними робочими складає 175.5 тис. годин. Визначити трудомісткість виробництва продукції.

Задача №6. У цеху з почасовою оплатою праці робочих протягом року здійснені наступні заходи: а) з 1 січня—механізоване транспортування заготовок і готових виробів, на якому зайнято 50 робочих, продуктивність праці робочих збільшилась на 15%; б) з 1 квітня впровадженні засоби малої механізації, внаслідок чого у 80 чоловік, які зайняті на ремонтних роботах, продуктивність праці збільшилась на 25%. Визначити: зниження трудомісткості за кожним заходом і зростання продуктивності праці у цеху, якщо в ньому працює 600 чоловік.

Задача №7. Визначити зростання обсягу виробництва у плановому періоді за рахунок: а) підвищення технічного рівня виробництва; б) поліпшення організації виробництва, праці і керування; в) структурних змін у виробництві, якщо економія за групами факторів становить відповідно 14, 86 та 112 чоловік. Виробіток на одного робітника у базисному періоді складає 200 тис. грн.

Запитання для перевірки

1. Які Ви знаєте показники натурального методу вимірювання продуктивності праці?
2. Назвіть переваги й недоліки натурального (умовно-натурального) методу продуктивності праці.
3. Охарактеризуйте показники вартісного методу вимірювання продуктивності праці.
4. Що розуміють під факторами підвищення продуктивності праці?
5. Дайте визначення резервів підвищення продуктивності праці.

1.4 Практичне заняття 4 (2 години)

ТЕМА: Розподіл загальнобригадного заробітку серед її членів

Мета заняття – навчитися розраховувати заробітну плату членів бригади за допомогою погодинних тарифних ставок і тарифних коефіцієнтів із застосуванням коефіцієнта трудової участі.

№	Навчальні питання	Час, хвилин	Метод проведення
1	Вступне слово викладача, перевірка готовності студентів до проведення заняття	5	Доведення
2	Обговорення питання: розподіл бригадного заробітку за методом КТУ	10	Дискусія
3	Обговорення питання: розподіл бригадного заробітку за методом коефіцієнто-годин	5	Дискусія
4	Обговорення питання: застосування безтарифної моделі оплати праці	5	Дискусія
5	Розв'язання практичних задач	60	Робота з вирішення задач
6	Підведення підсумку занять	5	Доведення

Питання для дискусії

1. Від яких факторів залежить розмір заробітної плати кожного працівника?
2. Визначте умови найбільш раціонального використання систем оплати праці: почасової, почасово-преміальної, відрядної, відрядно-преміальної, акордно-преміальної, непрямої, відрядно-прогресивної.

ЗАДАЧІ

Задача № 1. Оцініть працю працівників, у поточному преміюванні яких застосовується КТУ. В бюро працює 4 особи. Сума премії бюро нарахована за місяць згідно з положенням про преміювання та становить 8520 грн. Посадові оклади працівників, а також величина КТУ наведені в таблиці.

Таблиця – Розрахунок заробітної плати працівників бюро

Працівники підприємства	Посадовий оклад за відпрацьований час, грн.	КТУ	Приведена зарплата, грн.	Премія	Місячний зарбіток
1-й працівник	2920	1,1			
2-й працівник	2880	1,2			
3-й працівник	3880	0,8			
4-й працівник	2738	0,9			
Разом				8520	

Задача № 2. У минулому місяці загальна заробітна плата спеціалізованої бригади слюсарів-сантехніків з 7 чоловік склала разом з преміями 8992.29 грн. Тарифні розряди робітників і відпрацьований кожним робітником час наведені в таблиці.

Таблиця – Дані про кваліфікацію робітників і відпрацьований час

Прізвище, ім'я, по батькові	Тарифний розряд	Відпрацьований час
1	2	3
Іванов А.П.	6-й	22
Петров Ш.К.	5-й	22
Сидоров Е.Н.	5-й	20
Ковальов Г.В.	4-й	21
Кузнєцов С.А.	4-й	22
Панасенко Н.Г.	3-й	21
Мітрохін Д.І.	2-й	20

Задача № 3. Розрахувати заробітну плату робітників бригади за методом коефіцієнто-годин. Усього заробітна плата в розрахунковому періоді за відрядним нарядом становить 35500 грн. Тарифні розряди робітників і відпрацьований кожним робітником час наведені в таблиці.

Таблиця – Дані про кваліфікацію робітників і відпрацьований час

Прізвище, ім'я, по батькові	Розряд	Відпрацьований час
Іванов І.П.	6	176
Клімов П.У.	6	176
Сидоров Н.М.	5	168
Казарін О.П.	5	150
Петров М.П.	5	176
Соколов Д.В.	4	168
Панасенко С.Г.	3	150
Явлінський Г.В.	3	176
Зорін А.М.	2	150
Дудкін Н.Г.	2	150

Запитання для перевірки

1. Назвіть особливості безтарифної моделі оплати праці.
2. В яких економічних умовах доцільніше застосовувати безтарифну модель організації оплати праці?
3. Якій взаємозв'язок тарифних ставок та відрядних розцінок на виконання робіт відповідної складності виконавцями зазначеного рівня кваліфікації?
4. Розкрийте сутність способів розподілу заробітної плати виробничих бригад.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Справочник квалификационных характеристик профессий работников. 12-е изд., перераб. и доп. [Текст] –Х.: Фактор, 2002. – 364 с.
2. Богіня, Д. П. Основи економіки праці [Текст]: навч. посібник / Д.П. Богіня, О. А. Грішнова. – К.: Знання-прес, 2002. – 313 с.
3. Буряк, П. Ю. Економіка праці та соціально-трудові відносини [Текст]: навч. посібник / П. Ю. Буряк, М. І. Григор'єва, В. А. Карпінський.– К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 440 с.
4. Грішнова, О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини[Текст]: підручник / О. А. Грішнова. – К.: Знання, 2006. – 559 с.
5. Єсінова, Н. І. Економіка праці та соціально-трудові відносини[Текст]: навч. посібник/ Н. І. Єсінова. – К.: Кондор, 2004. – 432 с.
6. Карпіщенко, О. І. Економіка праці та соціально трудові відносини[Текст]: навч. посібник / О. І. Карпіщенко. – Суми: ВТД «Університетська книга», 2006. – 264 с.
7. Лібанова, Е. М. Ринок праці [Текст]: навч. посібник /Е. М. Лібанова.– К.: ЦНЛ, 2003. – 224с.
8. Остапенко, Ю. М. Экономика труда [Текст]:учеб.пособие / Ю. М. Остапенко. – М.: Инфра-М, 2003. – 268 с.
9. Прасол, В. М. Економіка праці та соціально трудові відносини [Текст] : навч. посібник / В. М. Прасол; Харк. нац. акад. міськ. гос-ва. – Х.: ХНАМГ, 2007. – 264 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

для проведення практичних занять
з курсу

«ЕКОНОМІКА ПРАЦІ І СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВІ ВІДНОСИНИ»

*(для студентів заочної форми навчання
напрямів підготовки 6.030504 «Економіка підприємства»
та 6.030509 «Облік і аудит»)*

Укладачі: **СОЛОВЙОВА** Ольга Євгенівна,
СОЛОВЙОВ Олександр Васильович

Відповідальний за випуск *д.е.н. А. Є. Ачкасов*

Редактор *З. І. Зайцева*

Комп'ютерне верстання *І. В. Волосожарова*

План 2011, поз. 630М

Підп. до друку 02.03.2012р.
Друк на ризографі
Зам. №

Формат 60x84/16
Ум. друк. арк. 1,0
Тираж 50 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківська національна академія міського господарства,
вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rektorat@ksame.kharkov.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4064 від 12.05.2011р.